

УДК 81'27'37'246.2=161.2=162.1=111

ПАРАДИГМАТИЧНІ ВІДНОШЕННЯ В ТЕРМІНОСИСТЕМІ СОЦІОЛІНГВІСТИКИ: СЕМАНТИЧНА ГРУПА “БІЛІНГВІЗМ” (на матеріалі української, польської та англійської мов)

Оксана БУТКОВСЬКА

Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна
oksanavasytsiv@gmail.com

Питання системної організації термінології вже було об'єктом дослідження в працях зарубіжних та українських мовознавців (Михайлова, 2002; Lukszyn та Zmarzer, 2001; Cabre, 1999; Budin та Wright, 1997; Панько, Кочан та Мацюк, 1994; Grucza, 1991; Коваль, 1965, с. 157-169), однак парадигматичні відношення термінів соціолінгвістики все ще вимагають свого аналізу. Вивчення цієї проблеми має практичне значення, оскільки сприяє вияву універсальних та ідіоетнічних ознак відповідників, необхідних для створення українсько-польсько-англійського словника соціолінгвістичних термінів. Тому мета статті – дослідити парадигматичні відношення термінів у межах семантичної групи “білінгвізм” на матеріалі трьох мов.

Важливо сформувані теоретичне підґрунтя аналізу проблеми, розкрити семантичний зміст терміна *білінгвізм* у трьох мовах, дослідити парадигматичні відношення базового терміна та семантично пов'язаних з ним одиниць та зіставити групи термінів з метою виявлення їхніх спільних і відмінних ознак в організації семантичної групи “білінгвізм”. Для виконання цих завдань ми використали ілюстративний матеріал із лінгвістичних словників, енциклопедій та соціолінгвістичних праць (Мацюк, 2009; Селіванова, 2006; Malmkjær, 2002; Mesthrie, ред., 2001; Skudrzykowa та Urban, 2000) й проаналізували 47 термінів української мови, 55 термінів польської мови та 41 термін англійської мови. Для їх аналізу застосовано *зіставний метод*, який допоміг розкрити спільні та відмінні ознаки семантики термінів української, польської й англійської мов. Процедура розщеплення значення слова на мінімальні семантичні компоненти, яку забезпечив *компонентний аналіз*, використано для виокремлення семантичної групи, визначення тотожностей і відмінностей семантичного змісту базового терміна та всіх інших одиниць цієї групи. Місце кожного терміна та парадигматичні відношення між ними в складі семантичної групи розкрито за допомогою протиставлення одиниць на основі наявності чи відсутності певної диференційної ознаки (*прийом опозицій*).

Теоретичне підґрунтя аналізу проблеми

Соціолінгвістична термінологія як парадигматичне об'єднання назв, співвіднесених за гіперсемою ‘мова і суспільство’, охоплює ряд термінологічних полів, пов'язаних між собою в значеннєвому плані та в плані вираження. Окремі ділянки семантичного простору кожного термінологічного поля заповнюють його підструктури – семантичні групи.¹

© Бутковська О., 2019

¹ Під *семантичною групою* розуміємо об'єднання пов'язаних за змістом термінологічних одиниць, незалежно від їхньої морфологічної природи. Про семантичні зв'язки термінів-компонентів групи свідчать наукові дефініції, які виявляють входження семантичних компонентів значення одного терміна у значення іншого.

Взявши до уваги розуміння терміна як елемента лексико-семантичної системи, розглянемо основні типи логічних опозицій, у які він вступає в межах семантичних груп (Cruse, 1986, с. 84-112; Lyons, 1977, с. 270; Leech, 1976, с. 92).

Опозиція включення (привативна опозиція) в лексиці відповідає відношенням гіперо-гіпонімії (вертикальні відношення суперординації і субординації) (Leech, 1976, с. 92). Гіперо-гіпонімічні відношення за своєю природою є не тільки фундаментальними семантичними відношеннями, які структурують словниковий склад мови (Кочерган, 2006, с. 269; Русанівський та ін., ред., 2004, с. 306) але й універсальним засобом тематичної ієрархічної організації понять конкретної терміносистеми (Sager, 1990, с. 30).

У зіставному аспекті відношення включення передбачають входження в семний склад значення одиниці мови *A* більшої кількості сем, ніж їх має відповідник мови *B* (Манакин, 2004, 129-130). Ця опозиція постає як показник відсутності спеціальної назви для позначення того чи іншого поняття, яке, як правило, визначається через більший клас предметів, тоді як в іншій мові відповідне явище виражене окремою семемою (це ілюструє національно зумовлені особливості диференціації понять).

Опозиція перетину (еквівалентна опозиція) знаходить вияв у співвіднесеності мовних одиниць: лексичні значення частково накладаються, залишаючи при цьому відмінні семантичні компоненти (Манакин, 2004, 133). Такі горизонтальні відношення логічної координації існують між поняттями, отриманими внаслідок поділу родового поняття за однією і тією ж диференційною ознакою (Шелов, 2003, с. 91). Кілька гіпонімів, які логічно підпорядковані одному й тому самому гіпероніму, прийнято називати *співгіпонімами* чи *когіпонімами*. Слід відзначити, що терміни-когіпоніми охоплюють зміст гіпероніма, але не вичерпують його (Панько, Кочан та Мацюк, 1994, с. 192; Sager, 1990, с. 30; Lyons, 1977, с. 292). На кожному нижчому рівні диференціації обсяг поняття звужується, а семантичний зміст терміна ускладнюється принаймні однією додатковою ознакою (Sager, 1990, с. 31).

Опозиція тотожності (нульова опозиція) проявляється як денотативна синонімія, при якій одиниці з різним планом вираження мають спільний план змісту. Повна відповідність значень мовних одиниць (максимальний збіг складу і змісту семантичних компонентів) при їх зіставленні в різних мовах отримала назву *еквівалентності* (тобто *міжмовної симетрії*) (Манакин, 2004, с. 125).

Зважаючи на те, що синоніми постають як терміни зі спільним денотатом, але різною формою вираження, які мають тотожні або майже тотожні значення (Панько, Кочан та Мацюк, 1994, с. 181), виокремлюють абсолютні синоніми, чи терміни-дублети (виражають одне й те саме поняття й можуть замінити один одного в будь-якому контексті без порушення логічного змісту висловлювання) та відносні синоніми (тобто часткові, для яких характерний неповний збіг компонентного складу денотативних значень) (Худолєєва, 1984, с. 62). Деякі дослідники зазначають, що в межах терміносистеми синонімія існує лише у вигляді дублетності (Кочан, 1992, с. 34; Коваль, 1965, с. 37-38).

Антонімічні відношення, або відношення протилежності, ще одна ознака системної організації термінології (Куделько, 2004; Михайлова, 2002; Lukszyn та Zmarzer, 2001; Cabre, 1999; Budin та Wright, 1997; Leech, 1976). Антоніми постають як слова або їх окремі значення, що, тісно поєднуючись за певною семантичною ознакою, розрізняються на цій же основі максимально протилежними значеннями (Русанівський та ін., ред., 2004, с. 27). Як правило, це пари слів переважно однієї частини мови, для семантичної структури яких характерні наявність семи-носія спільної родової ознаки і диференційні семи, що позначають протилежні видові ознаки (Brown та Allan, 2009, с. 26; Михайлова, 2000, с. 278). Антонімічні назви характеризують однорідні явища, перебуваючи на крайніх позиціях відповідної лексико-семантичної парадигми (Куделько, 2004, с. 106).

Крайніми межами, що визначають семантичну відстань між термінами в різних мовах, є відношення *повної відповідності*, або *еквівалентності* та *повної невідповідності* (*безеквівалентності* чи *міжмовної асиметрії*) (Яремко, 2009, с. 221-222). Безеквівалентну лексику формують слова, що вказують на відсутність в одній із зіставлених мов спеціального позначення поняття, яке в іншій мові номіноване конкретною назвою (Манакин, 2004, 135). За відсутності у вихідній мові лексичного відповідника певної мови-мети у вихідній мові виникає *міжмовна лакуна*, яка свідчить про асиметрію концептуальної бази носіїв мов (Яремко, 2009, с. 220; Кочерган, 2006, с. 336; Murphy, 2003, с. 95).

В одній мові певне поняття може позначатися лексевою загальної семантики, тоді як в іншій – членується на дрібніші поняття за допомогою семантично вузких назв, що позначають його різновиди. Такий тип лакун ілюструє *часткову міжмовну невідповідність* (*часткову асиметрію*); вона передбачає включення у семантичну структуру слова однієї мови більшої кількості сем, ніж у слові-відповіднику іншої мови (Манакин, 2004, 133). У зіставній семантиці подібні мовні узагальнення (вид–рід) чи диференціації (рід–вид) називають родовими і видовими лакунами.

Таким чином, місце кожного терміна в складі семантичної групи визначимо в ході дослідження явищ гіперо-гіпонімії, синонімії та антонімії.

Системна організація термінів у межах семантичної групи “білінгвізм”

Враховавши результати досліджень термінологів (Манжос, 2011; Szczepankowska, 2011, с. 112; Brown та Allan, 2009, с. 470-473; Allwood, 1999; Lyons, 1977, с. 250-261), склад семантичної групи встановлюємо шляхом аналізу спільних та відмінних ознак змісту термінологічних одиниць. Термін, що позначає базове поняття соціолінгвістики і при цьому слугує основою для деривації та виступає родовою назвою, визначаємо на основі частотних характеристик ідентифікаторів, що є головними в дефініціях. Семний склад базового терміна охоплює інтегральну та диференційні семи, на підставі яких здійснюється диференціація гіперо-гіпонімічних груп (Дзябло, 2011а, с. 290-296; Дзябло, 2011б).

В українській мові термін *білінгвізм* реалізує значення: 1) “володіння й користування особистістю або певною групою етносу одночасно двома мовами: однією як рідною, іншою набутою, але важливою для спілкування в деяких комунікативних сферах” (Селіванова, 2006, с. 52); 2) “практика індивідуального або колективного використання двох мов у рамках однієї держави чи соціальної спільності у відповідних комунікативних сферах” (Русанівський та ін., ред., 2004, с. 122). У польській соціолінгвістичній традиції *dwujęzyczność* постає як: 1) “posługiwanie się na co dzień przez daną grupę społeczną dwoma różnymi językami” (Skudrzykowa та Urban, 2000, с. 26; Polański, ред., 1999, с. 130); 2) “umiejętność posługiwania się w komunikacji dwoma kodami językowymi” (Grucza, 1981, с. 10); 3) “proces posługiwania się przez danego osobnika lub przez jakąś grupę społeczną dwoma językami i przemienneго ich używania w zależności od potrzeb określonej sytuacji” (Michalewska, 1991, с. 19). В англійській мові за терміном *bilingualism* закріплено значення: 1) “nativelike control of two languages” (Malmkjær, 2002, с. 64); “co-existence of two languages used by individuals and groups in society” (Mesthrie, ред., 2001; с. 16); 3) “active, completely mastery of two or more languages” (Skutnabb-Kangas, 1981, с. 82). На основі аналізу вище перелічених дефініцій визначаємо інтегральні ознаки укр. ‘вживання двох мов’ / пол. ‘posługiwanie się dwoma językami’ / англ. ‘the use of two languages’, встановлення наявності яких у семантичній структурі похідних термінів є підставою для їх віднесення до СГ “білінгвізм” в українській, польській чи англійській мовах. При цьому ступінь ідентифікації, на якому було виявлено інтегральний компонент, відображає ту семантичну зону (ядерну чи периферійну), до якої належить окремий елемент групи (Бутковська, 2016).

Компонентний аналіз дефініцій термінів на позначення різновидів білінгвізму допоміг встановити набір диференційних компонентів, які, ускладнюючи значення базового терміна, пов'язані з ним родо-видовим зв'язком. Так, за допомогою семантично тотожних диференційних ознак 'кількість мовців' / 'liczba ludności' / 'number of speakers' базові терміни формують гіперо-гіпонімічні групи: укр. *індивідуальний білінгвізм, груповий б., масовий б., національний б.*; пол. *bilingwizm indywidualny (b. jednostkowy), b. społeczny*; англ. *social bilingualism, individual b.* Термін *національний білінгвізм* позначає вживання двох мов у певній національній лінгвоспільноті; *масовий б.* визначає володіння двома мовами населенням держави або регіону; *груповий б.* характерний для менших груп людей, об'єднаних соціально-демографічними ознаками; *індивідуальний б.* є надбанням окремих носіїв мови (Селіванова 2006, с. 340; Масенко 2010, с. 98). Пари еквівалентних відповідників *b. Społeczny – social b.* та *b. indywidualny – individual b.* реалізують значення поширення використання двох мов на рівні індивіда та соціальної спільноти відповідно (Lipińska, 2003, с. 100-102; Malmkjær, 2002, с. 64; Mesthrie, ред., 2001, с. 11, 16-18). Як бачимо, гіпоніми на позначення *соціального* та *індивідуального* видів білінгвізму в польській та англійській мовах мають ширшу семантику і охоплюють значення українських когіпонімів. Подібна взаємодія одиниць ілюструє часткову семантичну невідповідність та засвідчує видові лакуни в терміносистемах польської та англійської мов.

Тотожні диференційні ознаки в українській, польській та англійській мовах, кожна з яких є підставою поділу родового поняття на видові, зумовили появу низки еквівалентних відповідників. Ознака 'рівень співіснування мовних систем у свідомості' слугує основою для виокремлення видових назв укр. *координативний б., субординативний б., змішаний б.*; пол. *b. współrzędny, b. podporządkowany, b. złożony*; англ. *coordinate b., subordinate b., compound b.* *Координативний білінгвізм* характеризує мовця, у свідомості якого співіснують дві самостійні лінгвістичні системи, кожній з яких відповідає власний семантичний ряд. У двох різних ситуаціях мовець використовує дві різні мови. При *субординативному білінгвізмі* мовці сприймають другу мову крізь призму рідної, а саме зіставляють поняття з лексичними одиницями рідної мови, а останні – з одиницями другої мови. *Змішаний білінгвізм* позначає тип двомовності, коли одному поняттю у свідомості мовця відповідають дві мовні форми, тобто співіснуючі мови розрізняються лише на рівні поверхневих структур (Nietiec, 2010, с. 13; Загнітко, 2007, с. 178-188; Lipińska, 2003, с. 105; Malmkjær, 2002, с. 66). У польській науковій традиції дещо пізніше увійшли до вжитку відповідники *mieszana* (дві мовні системи взаємопроникають одна в одну) і *czysta* (співіснування у свідомості мовця двох незалежних одна від одної мовних систем) *dwujęzyczność* (Kurcz, 1992, с. 183). Крім цього, М. Міхалевська розмежовує два типи двомовності, зокрема *b. koordynacyjny*, за якого особа засвоює дві мовні системи в окремому суспільному контексті, для прикладу, друге покоління емігрантів, та *b. kompozycyjny*, що передбачає засвоєння мови в тому самому контексті за допомогою рідної мови (Michalewska, 1991, с. 20).

Міжмовну симетрію у трьох мовах засвідчують також пари: укр. *симетричний б., асиметричний б.*, пол. *d. zrównoważona* (у працях польських дослідників знаходимо ряд синонімів: *d. całkowita, d. prawdziwa, podwójny holilingwizm*, які не мають відповідників в інших мовах), *d. niezrównoważona (d. dominująca)*, англ. *balanced b., unbalanced b.* (диференційна ознака 'рівень володіння двома мовами') (Lipińska, 2003, с. 108; Malmkjær, 2002, с. 64), укр. *природний б., штучний б.*, пол. *d. naturalna, d. sztuczna*, англ. *natural b., secondary b.* (ознака 'спосіб засвоєння другої мови'); укр. *активний б., пасивний б.*, пол. *b. aktywny – b. pasywny*, англ. *active b., passive b.* (ознака 'характер комунікативного включення'). Варто зауважити, що остання пара когіпонімів засвідчує подібність і на рівні синонімічних відношень. Так, синонімами до терміна *активний б.* виступають укр. *продуктивний б.,*

пол. *b. produktywny*, англ. *productive b.*, а до терміна *пасивний б.* – укр. *рецептивний б.*, пол. *b. receptywny*, англ. *receptive b.* Як бачимо, через родо-видову взаємодію встановлюється ієрархія термінів, в основі якої лежить принцип співвідношення видового поняття з найближчим родовим позначенням, а в кожній із терміносполук синтагматичні властивості реалізуються через значення конкретизатора (Панько, Кочан та Мацюк, 1994, с. 198).

У одному парадигморяді з терміном *білінгвізм* (інтегральна ознака ‘дві мови’) знаходиться одиниця *диглосія*, яка позначає ситуацію співіснування у соціумі двох функціонально розмежованих ідіомів, вибір яких залежить від свідомої оцінки мовців. Наприклад, один з них використовують для офіційного спілкування, а інший – для неформального, при цьому одна з цих мов (варіантів) отримує вищий, престижніший соціальний статус (Мацюк, 2009, с. 48; Malmkjær, 2002, с. 74-75; Wysoczański, 1999, с. 70). Тотожну семантику засвідчують назви пол. *diglosja*, англ. *diglossia*, які називають явище розрізнення мов з огляду на їх функції у суспільстві. Окрім спільних з гіперонімом компонентів змісту, їх визначення актуалізують диференційні ознаки ‘*zróznicowanie języków pod względem funkcji*’, ‘*clear functional compartmentalization of the two varieties*’ (Почепцов та Чикут, 2008, с. 226; Lipińska, 2003, с. 128).

Дж. Фішман, поєднуючи семантично близькі поняття *diglossia* та *bilingualism*, характеризує чотири мовні ситуації: *bilingualism and diglossia*, *diglossia without bilingualism*, *bilingualism without diglossia*, *neither bilingualism nor diglossia*. Перша з них спостерігається, коли мовці використовують мовні варіанти з високим та низьким статусом, розподіляючи їх за функціональними сферами; з часом це призводить до *relatively stable bilingualism*. Друга ситуація передбачає функціонування двох мов у певному регіоні. Відповідно, менш чисельна, проте домінуюча група мовців розмовлятиме варіантом мови з високим статусом, тоді як пересічні мовці – менш престижною формою. Ситуація *bilingualism without diglossia* характерна для мовців-білінгвів, що не обмежують суспільних функцій жодної з мов. Існує небагато прикладів, коли в суспільстві функціонує не дві чи більше мов (форм однієї мови), а нормою є монолінгвізм (Malmkjær, 2002, с. 75). У терміносистемі польської мови зафіксовано групу відповідників: *bilingwizm i diglosja*, *diglosja bez bilingwizmu*, *bilingwizm bez diglosji*. Очевидно, виокремлення ситуації вживання однієї мови не вважалося необхідним.

За допомогою ознаки ‘обмежене володіння двома мовами’ у терміносистемах трьох мов виокремлюють тотожні видові назви укр. *напівмовність*, пол. *półjęzyczność*, англ. *Semilingualism* на позначення типу двомовності, за якої обмежене спілкування індивіда з носіями його рідної мови призводить до втрати її адекватного знання, при цьому друга мова засвоєна недостатньо (Lipińska, 2003, с.124; Skutnabb-Kangas, 1981, с. 250). В результаті лексичний склад обох мов виявляється незначним, а граматична структура – спрощеною (Вусик, 2007; Lipińska, 2013, с. 118). В українській та польській мовах паралельно функціонують терміни іншомовного походження *семілінгвізм* / *semilingwizm*. У цих прикладах обидві мови засвідчують тотожність як на рівні виокремлення диференційних ознак, так і формування семантично еквівалентних відповідників гіперо-гіпонімічних парадигм.

Зміст терміна *інтерференція* формують семантичні компоненти ‘дві мови’ ‘мовна норма’, ‘мовний контакт’, ‘вплив однієї мови на іншу’, які встановлюють його опосередкований зв’язок із одиницею *білінгвізм*. Цей термін позначає відхилення від норм однієї мови під впливом іншої, що виявляються насамперед у мовленні білінгвів (Селіванова, 2006, с. 234). Таким чином, поняття *інтерференції* передбачає негативний вплив однієї мови на іншу (як правило, домінуючої). При цьому явище, що відображає позитивний вплив однієї мови на іншу, визначене лінгвістами як *трансференція*.

У польській та англійській мовах тотожну семантику засвідчують одиниці *interferencja* / *interference*, які передбачають проникнення ознак однієї мовної системи в іншу,

результатом чого є відхилення від норми (Malmkjær, 2002, с. 69; Skudrzykowa та Urban, 2000, с. 54-55). Еквівалентність семантичних ознак пол. 'dwa języki', 'norma językowa', 'kontakt językowy', 'oddziaływanie jednego systemu językowego na inny' та англ. 'two languages', 'language norm', 'language contact', 'influence of one of the languages on the other' дозволяє вважати терміни укр. *інтерференція*, пол. *interferencja*, англ. *interference* повними відповідниками.

Зафіксовано назви різновидів двомовності, які мають семантично тотожні відповідники лише у двох зіставлених мовах. Так, протилежним за значенням термінам *добровільно вивчений білінгвізм*, *насилено нав'язаний б.* у польській мові відповідають назви *b. wymuszony*, *b. dobrowolny* (диференційна ознака 'соціальні умови оволодіння мовою') (Lipińska, 2003, с. 112). Ознака 'часовий чинник' є інтегральною для еквівалентних одиниць укр. *тимчасовий б.* – *тривалий б.*, пол. *b. stały (zastany)* – *b. przypadkowy (doraźny)*. Повну відповідність в українській та англійській мовах виявляють терміни укр. *ранній б.* – *пізній б.*, англ. *early b.* – *late b.* (ознака 'вік засвоєння другої мови'). Часткову відповідність у трьох мовах виявляють терміни: укр. *монокультурний б.* – *бікультурний б.*; пол. *d. Dwukulturowa* – *d. monokulturowa* – *d. akulturowa*, англ. *bicultural b.* – *monocultural b.* – *accultural b.* (диференційна ознака 'культурна ідентичність'). Еквівалентними в польській та англійській мовах є одиниці: пол. *d. elitarna* – *d. popularna*, англ. *elite b.* – *folk (popular) b.* (диференційна ознака 'статус мови'). Ці назви дозволяють стверджувати, що комплементарні антоніми² допомагають позначити крайні полюси однієї СГ, оскільки видові назви доповнюють одна одну до вираження меж виявлення тієї чи іншої ознаки. Дослідники стверджують, що виявлення антонімічних відношень у термінології допомагає точніше визначити місце кожного поняття в терміносистемі, адже, утворюючи елементарні пари одиниць із протилежною семантикою, антоніми забезпечують системність термінології (Васильців, 2015, с. 25).

Терміни-відповідники укр. *горизонтальний б.* – *вертикальний б.*, англ. *horizontal b.* – *vertical b.* (диференційна ознака 'статус мови'), пол. *d. symultaniczna* (синонім *d. Jednoczesna*) – *d. sekwencyjna*, англ. *sequential b.* – *simultaneous b.* (диференційна ознака 'порядок засвоєння двох мов'); пол. *d. wzbogacająca* – *d. zubożająca*, англ. *additive b.* – *subtractive b.* (диференційна ознака 'друга мова впливає / не впливає на вивчення першої мови') засвідчують векторну протилежність.³

Підлягаючи впливу загальних закономірностей мови, терміни англійської мови функціонують на рівні відносних синонімів. Наприклад, сполуки *sequential bilingualism* – *achieved b.* – *successive b.* – *consecutive b.* виявляють ідентичний набір ознак (за допомогою компонентного аналізу словникових дефініцій з'ясуємо, що інтегральною для цих назв є ознака 'sequence of acquisition of two languages'). Крім значення терміна-гіпероніма, зазначені гіпоніми містять додаткову видову ознаку 'acquisition at the same time', яка відрізняє їх від когіпоніма *simultaneous bilingualism*), позначаючи поступове засвоєння спочатку однієї, а тоді – іншої мови (Malmkjær, 2002, с. 67).

Таким чином, термінологічна лексика соціолінгвістики засвідчує перетин синонімічних та антонімічних зв'язків. Між синонімічними рядами виявляються симетричні антонімічні відношення (Михайлова, 2000, с. 280). У результаті дослідження термінів соціолінгвістики такі антонімічно-синонімічні об'єднання виявлено в кожній з трьох мов, наприклад: укр. *активний білінгвізм* = *продуктивний б.* – *пасивний б.* = *рецептивний б.* Аналогічний ряд термінів спостерігаємо в англійській мові: *active bilingualism* = *productive b.* –

² Комплементарні антоніми доповнюють один одного у вираженні тієї чи іншої сутності. Один з термінів цієї пари заперечує диференційну сему в значенні іншого, але не заміняє її.

³ Векторні антоніми – це терміни зі значенням протилежності різноспрямованих дій, рухів, ознак, властивостей.

passive b. = *receptive b.* Можемо стверджувати, що когіпоніми у двох мовах реалізують еквівалентність, адже вони виявляють не лише тотожну семантику, але й спільність у формуванні антонімічних та синонімічних зв'язків. Ряд еквівалентних відповідників зафіксовано також в англійській та польській мовах: *sequential bilingualism* = *successive b.* = *consecutive b.* – *simultaneous b.*; *dwujęzyczność sekwencyjna* = *d. sukcesywna* = *d. podporządkowana* – *d. symultaniczna*. Цей приклад демонструє явище протилежності між різнокореновими одиницями, три з яких – абсолютні синоніми (Васильців, 2015, с. 26-27).

Зібраний матеріал виявляє назви різновидів двомовності, виокремлені на основі 7 диференційних ознак, які не мають відповідників в польській та англійській мовах. Так, ознака 'суспільна функція мов' дозволяє виокремити групу одиниць *збалансований б.*, *незбалансований б.*; 'активність спілкування другою мовою' – *реальний б.*, *потенційний б.*; 'мовний контакт' – *контактний б.*, *неконтактний б.*; 'зв'язок мовлення з мисленням' – *безпосередній б.*, *опосередкований б.*; 'рівень володіння другою мовою' – *перекладний б.*, *неперекладний б.*; 'територія поширення' – *міський б.*, *сільський б.*; 'характер поширеності' – *двосторонній б.*, *односторонній б.*

У терміносистемі польської мови теж представлені групи термінів, які не мають відповідників в українській та англійській мовах. Це, зокрема, назви *d. prawdziwa*, *d. Fałszywa* (диференційна ознака 'poziom kompetencji językowej'); *d. niekontaktowa* (*dualism językowy*) – *d. uśpiona* (диференційна ознака 'kontakt językowy'); *d. wieku dorastania* (диференційна ознака 'wiek przyswajania obu języków'). У польській мові функціонує термін *unilingwizacja*, який позначає ситуацію, коли певна мовна спільнота, знаходячись у невідгданому соціальному становищі, змінює рідну мову на код місцевого населення.

В англійській мові гіпонімічна парадигма охоплює терміни *incipient bilingualism*, *early coordinate bilingualism*, *early compound bilingualism*, відсутні в двох інших мовах. Подібні міжмовні розходження у виокремленні різновидів двомовності вказують на відмінні ознаки розвитку соціолінгвістичних традицій.

Виявлено, що соціолінгвістичній терміносистемі властива багаторівнева структура родо-видових відношень. Так, гіперонім *білінгвізм* має 4 співгіпоніми, виділені на основі ознаки 'кількість мовців', серед них – гіпонім *індивідуальний білінгвізм*, який, у свою чергу, стає гіперонімом для утворених шляхом розвитку синтагмозначень гіпонімів *координативний б.*, *субординативний б.*, *змішаний б.* У польській мові гіпонім *wczesna dwujęzyczność*, ускладнюючись додатковою ознакою 'warunki dostępu do dwóch języków', стає гіперонімом для назв нижчого рівня узагальнення: *d. rodzinna*, *d. typu dom-szkola*. Перший тип двомовності є результатом виховання дитини у сім'ї, де батьки спілкуються кожен своєю рідною мовою. Відтак щоденний контакт дитини з двома мовами нагадує процес засвоєння рідної мови в одномовній сім'ї. Термін *d. typu dom-szkola* розкриває зміст оволодіння другою мовою в шкільному віці завдяки навчанню і спілкуванню з ровесниками мовою тієї країни, куди сім'я емігрувала (Wroblewska-Pawlak, 2013).

Соціолінгвістичні терміни англійської мови також формують гіпонімічні відношення на нижчих рівнях. Наприклад, за допомогою ознаки 'вік засвоєння другої мови' виокремлюємо пару когіпонімів, об'єднаних антонімічним зв'язком, *early – late bilingualism*. Термін *early b.* позначає раннє засвоєння двох мов (до 6 років) (Fabbro, 1999, с. 103) і, в свою чергу, виступає гіперонімом для видових назв *coordinate b.* та *compound b.* Цікаво, що *coordinate bilingualism* як тип двомовності спостерігається в ситуаціях, коли батьки-білінгви спілкуються з дитиною кожен своєю рідною мовою, а дитина розвиває паралельні лінгвістичні системи. *Compound bilingualism* виникає тоді, коли батьки-білінгви спілкуються обома мовами, тому дитина має лише один план змісту та два плани вираження і не може визначити концептуальні відмінності між двома мовами. Таким чином, видова назва

виявляє спільність із гіперонімом на рівні семантики та структури, вступаючи у відношення підпорядкування. При цьому вона має принаймні одну ознаку, якою вирізняється серед однорідних назв, перебуваючи з ними у відношеннях координації. Поєднання відношень підпорядкування і координації забезпечує ієрархічну структуру соціолінгвістичного знання, яка передбачає вертикальну послідовність понять із горизонтальним рядом видових назв на кожному рівні (Бутковська, 2016).

За нашими спостереженнями, семантичні групи “білінгвізм” / “dwujęzyczność” / “bilingualism” є багаторівневими, семантична диференціація термінів відбувається шляхом додавання диференційних ознак, що зумовлює виокремлення гіперо-гіпонімічних груп різних рівнів ієрархії. Диференційні компоненти розглянуто в порядку зменшення їхньої розрізняювальної сили, тобто спершу ознаки, що є спільними для усіх гіпонімів певної групи, потім – ознаки, характерні для окремого видового поняття. Цю процедуру схематично можна зобразити в таблиці (див. табл. 1).

Таблиця 1

Диференціація компонентів змісту термінів на позначення білінгвізму в українській, польській та англійській мовах

Інтегральна ознака	Диференційна ознака	укр. мова	пол. мова	англ. мова
‘рівень співіснування мовних систем у свідомості’	‘дві самостійні лінгвістичні системи’	+	+	+
	‘співвідношення понять другої мови з лексичними одиницями рідної мови’	+	+	+
	‘співвідношення одного поняття з двома мовними формами’	+	+	+
‘рівень володіння двома мовами’	‘однакове володіння’	+	+	+
	‘неоднакове володіння’	+	+	+
‘статус мови’	‘високий’	-	+	+
	‘низький’		+	+
‘спосіб засвоєння другої мови’	‘в процесі живого спілкування’	+	+	+
	‘в процесі навчання’	+	+	+
‘час засвоєння другої мови’	‘раннє’	+	+	+
	‘пізнє’	+	+	+
‘характер комунікативного включення’	‘вільне володіння другою мовою’	+	+	+
	‘часткове володіння другою мовою’	+	+	+
‘кількість мовців’	‘національна лінгвостільнота’	+		
	‘населення держави’	+		
	‘малі групи людей’	+	+	+
	‘окремий носій мови’	+	+	+
‘територія поширення’	‘жителі села’	+	-	+
	‘жителі міста’	+		+
‘часовий чинник’	‘одне покоління мовців’	+	+	-
	‘протягом декількох століть’	+	+	
‘порядок засвоєння двох мов’	‘одночасне засвоєння’	-	+	+
	‘послідовне засвоєння’		+	+
‘культурна ідентичність’	‘одна когнітивна база’	+	+	+
	‘дві когнітивні бази’	+	+	+

Висновки

Дослідження семантики терміна *білінгвізм* в українській, польській та англійській мовах виявляє спільні та відмінні процеси у формуванні парадигматичних відношень.

Семантичний зміст терміна формує інтегральна сема укр. 'вживання двох мов' / пол. 'posługiwanie się dwoma językami' / англ. 'the use of two languages'. Вона слугує основою для утворення семантичних груп "білінгвізм" / "dwujęzyczność" / "bilingualism", у яких виявлено ієрархічну взаємозалежність понять. За допомогою зіставлення термінів, що вступають у гіперо-гіпонімічний зв'язок із домінантою, розкрито спільні й відмінні ознаки в організації цих груп у трьох мовах. Доведено, що 15 із 27 гіпонімічних груп засвідчують явище міжмовної симетрії, за якої на основі семантично тотожних сем формуються еквівалентні групи відповідників. Усі інші диференційні семи (7 в українській мові, 3 в польській та 1 в англійській) визначили семантичну асиметрію. Вони утворюють міжмовні лакуни, що репрезентують ідіотнічний характер екстралінгвальних процесів у зіставлюваних мовах. Лише 1 гіпонімічна група є виявом часткової семантичної невідповідності, оскільки демонструє ширшу семантику когіпонімів польської та англійської мов. Одиниці в межах цих груп виявляють розгалужену мережу синонімічних та антонімічних зв'язків, що постають дієвим засобом системної організації термінолексики.

Список покликань

1. Бутковська, О. С., 2016. *Структурно-семантичні особливості термінів соціолінгвістики в українській, польській та англійській мовах*. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів.
2. Васильців, О. С., 2015. Явище антонімії соціолінгвістичних термінів в українській, англійській та польській мовах. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*, 9, с. 23–28.
3. Верба, Л. Г., 2008. *Порівняльна лексикологія англійської та української мов*. Вінниця: Нова книга.
4. Вусик, Г. Л., 2007. *Типологія станів мовної ситуації в Центрально-Східній Україні в першій половині ХХ століття*. Донецьк: Юго-Восток.
5. Дзябло, Ю. М., 2011. Мікрополе "мовна політика": спроба формування методики зіставного аналізу на матеріалі української та японської мов. *Мовні і концептуальні картини світу*, 35, с. 28–45.
6. Дзябло, Ю. М., 2011. Передумови зіставного опису семантичної структури мікрополя "мовна політика" в українській та японській мовах. *Вісник Львівського університету ім. І. Франка*, 54, с. 290–296.
7. Загнітко, А. П., 2007. *Сучасні лінгвістичні теорії*. Донецьк: ДонНУ.
8. Коваль, А. П., 1965. Синоніміка в термінології. *Дослідження з лексикології та лексикографії*. Київ, с. 157–169.
9. Коваль, О. П., 2013. Теорія термінологічного поля: методологія дослідження (на матеріалі термінів тенісу). *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*, 37, с. 144–148;
10. Кочан, І. М., 2008. Варіанти і синоніми термінів з міжнародними компонентами. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*, 620, с. 14–19.
11. Кочан, І. М., 1992. Синонімія у термінології. *Мовознавство*, 3, с. 32–34.
12. Кочерган, М. П., 2006. *Загальне мовознавство*. Київ: Видавничий центр "Академія".
13. Куделько, З. Б., 2004. Антонімія в терміносистемі ринкових взаємин. *Проблеми української термінології*, с. 106–108.
14. Манакин, В. Н., 2004. *Сопоставительная лексикология*. Київ: Знання.
15. Манжос, Я. Ю., 2011. *Макрополе terrorism у семантичному просторі crime against individual*, [онлайн]. Доступно: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6541/2/11myuca1.pdf> [Дата звернення 5 травня 2015].
16. Масенко, Л. Т., 2010. *Нариси з соціолінгвістики*. Київ: Києво-Могилянська академія.

17. Мацюк, Г. П., 2009. *Прикладна соціолінгвістика. Питання мовної політики*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.
18. Михайлова, Т. В., 2000. Антонімія в українській науково-технічній термінології. *Вісник Харківського університету*, 491, с. 278-282.
19. Михайлова, Т. В., 2002. *Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології*. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Харків.
20. Николаева, Т. Д., *Семантичні лакуни в англійській та українській мовах*, [онлайн]. Доступно: [http://www.rusnauka.com/ 5_NT5B_2007/Philologia/20376.doc.htm](http://www.rusnauka.com/5_NT5B_2007/Philologia/20376.doc.htm) [Дата звернення 25 серпня 2018].
21. Панько, Т. І., Кочан, І. М., Мацюк, Г. П., 1994. *Українське термінознавство*. Львів: Світ.
22. Почепцов, Г. Г., Чукут, С. А., 2008. *Інформаційна політика*. Київ.
23. Селіванова, О. О., 2008. *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*. Полтава: Довкілля-К.
24. Селіванова, О. О., 2006. *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К.
25. *Українська мова: Енциклопедія*, 2004. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана.
26. Худолєєва, С. П., 1984. До питання про термінологічну синонімію. *Мовознавство*, 1, с. 60–63.
27. Шелов, С. Д., 2003. *Термин. Терминологичность. Терминологические определения*. СПб.: Филол. фак. СПбГУ.
28. Яремко, Я. П., 2009. Політична термінолексика у лінгвокультурному вимірі: зіставний аспект. *Вісник Львівського університету ім. І. Франка*, 46, с. 217–223.
29. Allwood, J., 1999. *On the semantic field of conflict and conflict resolution in Swedish*, [онлайн]. Доступно: <http://sskkii.gu.se/jens/publications/docs051-075/075.pdf> [Дата звернення 5 травня 2015].
30. Brown, K., Allan, K., 2009. *Concise Encyclopedia of Semantics*. Amsterdam: Elsevier.
31. Budin, G., Wright, S., 1997. *Handbook of terminology management: Basic Aspects of Terminology Management*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing company.
32. Cabré, M., 1999. *Terminology: theory, methods and applications*. Amsterdam: John Benjamins Publishing company.
33. Cruse, D., 1986. *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
34. Cruse, A., 2004. *Meaning in Language. An Introduction to Semantics and Pragmatics*. Oxford: Oxford Textbooks in Linguistics.
35. *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, 1999. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
36. Fabbro, F., 1999. *The Neurolinguistics of Bilingualism: An Introduction*. Hove: Psychology Press.
37. Gruzca, F. [red.], 1991. *Teoretyczne podstawy terminologii*. Wrocław: Ossolineum.
38. Kurcz, I., 1992. *Język a psychologia. Podstawy psycholingwistyki*. Warszawa: WSiP.
39. Leech, G., 1976. *Semantics*. Harmondsworth: Penguin Books.
40. Lipińska, E., 2003. *Język ojczysty, język obcy, język drugi: wstęp do badań dwujęzyczności*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
41. Lipińska, E., 2013. *Polskość w Australii: o dwujęzyczności, edukacji i problemach adaptacyjnych Polonii na antypodach*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
42. Lukszyn, J., Zmarzer, W., 2001. *Teoretyczne podstawy terminologii*. Warszawa: UW.
43. Lyons, J., 1977. *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
44. Malmkjær, K., 2002. *The Linguistics Encyclopedia*. New York: Routledge.
45. Mesthrie R. [red.], 2001. *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics*. Oxford: Elsevier.
46. Michalewska, M., 1991. *Polszczyzna osób bilingwalnych w Zagłębiu Ruhry w sytuacji oficjalnej*. Kraków.
47. Murphy, M., 2003. *Semantic Relations and the Lexicon: Antonyms, Synonyms, and Other Paradigms*. Cambridge: Cambridge University Press.
48. Nida, E., 1975. *Componential Analysis of Meaning*. The Hague–Paris: Mouton.
49. Niemiec, E., 2010. *Between Us Bilinguals. A fairly unbiased dissertation on monolingual and bilingual views on code-switching*. Warsaw: University of Warsaw.

50. Sager, J., 1990. *A practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
51. Skudrzykowska, A., Urban, K., 2000. *Mały słownik terminów z zakresu socjolingwistyki i pragmatyki językowej*. Kraków-Warszawa: Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego : Spółka Wydawniczo-Księgarska.
52. Skutnabb-Kangas, T., 1981. *Bilingualism or not: The Education of minorities multilingual matters*. London.
53. Szczepankowska, I., 2011. *Semantyka i pragmatyka językowa: słownik podstawowych pojęć z zadaniami i literaturą przedmiotu*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
54. Wroblewska-Pawlak K., 2013. *Naturalna dwujęzyczność czyli o dwujęzycznym wychowaniu dzieci*, [онлайн]. Доступно: <http://jows.pl/sites/default/files/Wr%C3%B3blewska-Pawlak.pdf> [Дата звернення 25 липня 2018].
55. Wysoczański, W., 1999. Ekologia języka jako dyscyplina heterogenicznego opisu języka. *Bulletin de la société polonaise de linguistique*, s. 63–76.

References

1. Butkovska, O. S., 2016. *Structural and semantic peculiarities of sociolinguistic terms in the Ukrainian, Polish and English languages*. Abstract of PhD dissertation. Ivan Franko National University of Lviv. Lviv. (In Ukrainian)
2. Vasylytsiv, O. S., 2015. The phenomenon of antonymy of sociolinguistic terms in the Ukrainian, English and Polish languages. *Aktualni problemy filolohiyi ta perekladознавства*, 9, s. 23–28. (In Ukrainian)
3. Verba, L. H., 2008. *Comparative lexicology of the English and Ukrainian languages*. Vinnyca: Nova knyha. (In Ukrainian)
4. Vusyk, H. L., 2007. *Typology of states of language situation in Central-Eastern Ukraine in the first half of the twentieth century*. Doneck: Yuho-Vostok. (In Ukrainian)
5. Dzyabko, Yu. M., 2011. Microfield “language policy”: an attempt to formulate a method of comparative analysis on the material of Ukrainian and Japanese. *Movni i konceptulni karty ny svitu*, 35, s. 28–45. (In Ukrainian)
6. Dzyabko, Yu. M., 2011. Prerequisites for a comparative description of the semantic structure of the microfield “language policy” in the Ukrainian and Japanese languages. *Visnyk Lvivskoho universytetu*, 54, s. 290–296. (In Ukrainian)
7. Zahnitko, A. P., 2007. *Modern linguistic theories*. Doneck: DonNU. (In Ukrainian)
8. Koval, A. P., 1965. Synonymy in terminology. *Doslidzhennya z leksykolohiyi ta leksykohrafiyi*. Київ, s. 157–169. (In Ukrainian)
9. Koval, O. P., 2013. Terminology field theory: research methodology (on the material of tennis terms). *Naukovi zapysky Nacionalnoho universytetu “Ostrozka akademiya”*, 37, s. 144–148. (In Ukrainian)
10. Kochan, I. M., 2008. Variants and synonyms of terms with international components. *Visnyk Nacionalnoho universytetu “Lvivska politexnika”*, 620, s. 14–19. (In Ukrainian)
11. Kochan, I. M., 1992. Synonymy in terminology. *Movoznavstvo*, 3, s. 32–34. (In Ukrainian)
12. Kocherhan, M. P., 2006. *General linguistics*. Kyiv: Vydavnychij centr “Akademiya”. (In Ukrainian)
13. Kudelko, Z. B., 2004. Antonymy in the term system of market relations. *Visnyk Nacionalnoho universytetu “Lvivska politexnika”*, s. 106–108. (In Ukrainian)
14. Manakyn, V. N., 2004. *Comparative lexicology*. Kyiev: Znanyya. (In Russian)
15. Manzhos, Ya. Yu., 2011. *Macrofield terrorism in the semantic space crime against individual*, [online]. Available at: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6541/2/11myuca1.pdf> [Accessed: 5 travnya 2015].
16. Masenko, L. T., 2010. *Essays on Sociolinguistics*. Kyiv: Kyievo-Mohylyanska akademiya. (In Ukrainian)
17. Matsyuk, H. P., 2009. *Applied Sociolinguistics. Language Policy Issues*. Lviv: Publishing Center of Ivan Franko National University of Lviv. (In Ukrainian)
18. Mykhajlova, T. V., 2000. Antonymy in Ukrainian scientific and technical terminology. *Visnyk Kharkivskoho universytetu*, 491, s. 278–282. (In Ukrainian)

19. Mykhajlova, T. V., 2002. *Semantic relations in Ukrainian scientific and technical terminology*. Abstract of PhD dissertation. Kharkivskij nacionalnyj universytet imeni V.N. Karazina. Kharkiv. (In Ukrainian)
20. Nikolayeva, T. D., *Semantic lacunae in the English and Ukrainian languages* [online]. Available at: http://www.rusnauka.com/5_NT5B_2007/Philologia/20376.doc.htm [Accessed: 25 serpnja 2018].
21. Panjko, T. I., Kochan, I. M. and Matsyuk, H. P., 1994. *Ukrainian terminology studies*. Lviv: Svit. (In Ukrainian)
22. Pohepcov, H. H., Chukut, S. A., 2008. *Information policy*. Kyiv. (In Ukrainian)
23. Selivanova, O. O., 2008. *Modern linguistics: directions and problems*. Poltava: Dovkillia–K. (In Ukrainian)
24. Selivanova, O. O., 2006. *Modern linguistics: terminological encyclopaedia*. Poltava: Dovkillia–K. (In Ukrainian)
25. *Ukrainian language: Encyclopedia*, 2004. Kyiv: Ukrayinska encyklopediya im. M. P. Bazhana. (In Ukrainian)
26. Khudolyeyeva, S. P., 1984. To the question of terminological synonymy. *Movoznavstvo*, 1, s. 60–63. (In Ukrainian)
27. Shelov, S. D., 2003. *Term. Terminology. Terminological definitions*. SPb.: Fylof. fak. SPbNU. (In Russian)
28. Yaremko, Ya. P., 2009. Political terminology in the linguocultural dimension: comparative aspect. *Visnyk Lvivskoho universytetu*, 46, s. 217–223. (In Ukrainian)
29. Allwood, J., 1999. *On the semantic field of conflict and conflict resolution in Swedish*, [online]. Available at: <http://sskii.gu.se/jens/publications/docs051-075/075.pdf> [Accessed: 5 travnja 2015].
30. Brown, K., Allan, K., 2009. *Concise Encyclopedia of Semantics*. Amsterdam: Elsevier.
31. Budin, G., Wright, S., 1997. *Handbook of terminology management: Basic Aspects of Terminology Management*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing company.
32. Cabré, M., 1999. *Terminology: theory, methods and applications*. Amsterdam: John Benjamins Publishing company.
33. Cruse, D., 1986. *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
34. Cruse, A., 2004. *Meaning in Language. An Introduction to Semantics and Pragmatics*. Oxford: Oxford Textbooks in Linguistics.
35. *Encyclopedia of general linguistics*, 1999. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich (In Polish)
36. Fabbro, F., 1999. *The Neurolinguistics of Bilingualism: An Introduction*. Hove: Psychology Press.
37. Gruzca, F., 1991. *Theoretical basis of terminology*. Wrocław: Ossolineum. (In Polish)
38. Kurcz, I., 1992. *Language and psychology. Basics of psycholinguistics*. Warszawa: WSiP. (In Polish)
39. Leech, G., 1976. *Semantics*. Harmondsworth: Penguin Books.
40. Lipińska, E., 2003. *Native language, foreign language, second language: introduction to bilingualism research*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. (In Polish)
41. Lipińska, E., 2013. *Polishness in Australia: on bilingualism, education and adaptation problems of the Polish diaspora*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. (In Polish)
42. Lukszyn, J., Zmarzer, W., 2001. *Theoretical basis of terminology*. Warszawa: UW. (In Polish)
43. Lyons, J., 1977. *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
44. Malmkjær, K., 2002. *The Linguistics Encyclopedia*. New York: Routledge.
45. Mesthrie R. [red.], 2001. *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics*. Oxford: Elsevier.
46. Michalewska, M., 1991. *Polish of bilingual people in the Ruhr region in an official situation*. Kraków. (In Polish)
47. Murphy, M., 2003. *Semantic Relations and the Lexicon: Antonymy, Synonymy, and Other Paradigms*. Cambridge: Cambridge University Press.
48. Nida, E., 1975. *Componential Analysis of Meaning*. The Hague–Paris: Mouton.
49. Niemiec, E., 2010. *Between Us Bilinguals. A fairly unbiased dissertation on monolingual and bilingual views on code-switching*. Warsaw: University of Warsaw.

50. Sager, J., 1990. *A practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
51. Skudrzykova, A., Urban, K., 2000. *Small dictionary of terms in the field of sociolinguistics and language pragmatics*. Kraków-Warszawa: Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego : Spółka Wydawniczo-Księgarska. (In Polish)
52. Skutnabb-Kangas, T., 1981. *Bilingualism or not: The Education of minorities multilingual matters*. London.
53. Szczepankowska, I., 2011. *Semantics and language pragmatics: dictionary of basic terms with tasks and literature on the subject*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku. (In Polish)
54. Wroblewska-Pawlak K., 2013. *Natural bilingualism or about bilingual education of children*, [online]. Available at: <http://jows.pl/sites/default/files/Wr%C3%B3blewska-Pawlak.pdf> [Accessed: 25 lypnia 2018].
55. Wysoczyński, W., 1999. Language ecology as a discipline of heterogeneous language description. *Bulletin de la société polonaise de linguistique*, s. 63–76. (In Polish)

**PARADIGMATIC RELATIONS IN THE TERMINOLOGY SYSTEM
OF SOCIOLINGUISTICS: SEMANTIC GROUP “BILINGUALISM”
(on the material of Ukrainian, Polish and English languages)**

Oksana BUTKOVSKA

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Applied Linguistic
oksanavasytsiv@gmail.com*

Background. In the Ukrainian science, there are still few works devoted to the research of peculiarities of terminology system organization. Comparative study of sociolinguistic terms, aimed at establishing paradigmatic relations and defining the set and composition of semantic groups, may facilitate the harmonization of the terminological base of different sociolinguistic traditions and affect the codification process of the Ukrainian terminology system.

Purpose. The purpose of the article is to analyze the paradigmatic relations of terms within the semantic group “bilingualism” on the material of three languages.

Results. Semantic groups, in which the hierarchical interdependence of concepts is traced, are formed on the basis of hyperonym *bilingualism* in the Ukrainian, Polish and English languages. The common and distinctive features of organizing these groups in three languages are revealed by comparing terms that are hyper-hyponomically related to the dominant. It has been proved that 15 of the 27 hyponymic groups attest to the phenomenon of interlingual symmetry, in which equivalent groups of correspondences are formed on the basis of semantically identical semes. Other semes (7 in Ukrainian, 3 in Polish, and 1 in English) determined semantic asymmetry. They form interlingual lacunae that represent the idio-ethnic nature of extralingual processes in the compared languages. Only 1 hyponymic group is a manifestation of partial semantic asymmetry, since it demonstrates a broader semantics of Polish and English cohiponyms. Units within these groups display an extensive network of synonymous and anonymous relations. The phenomenon of synonymy is connected with the existence of different scientific traditions, as well as the incompleteness of the process of sociolinguistic terminology system formation.

Key words: sociolinguistics, term, semantic group, paradigmatic relations, integral seme, differential seme.

Стаття надійшла до редколегії 10 червня 2019 року
Прийнята до друку 6 вересня 2019 року